

Zsidók kisebbségben az afrikai Édenben

Észak-Afrika egyik legnagyobb zsidó közössége volt a tunéziai, ma inkább zarándokok keresik fel egykori szent helyeiket

FOTÓK: CSERMÁK ZOLTÁN

A tunéziai zsidó közösség nagy múltra tekint vissza, mára viszont tagjainak száma rohamosan csökkent. Az iszlám környezetben a kisebbség jövőjét nem a beolvadás, hanem a nagymérvű elvándorlás veszélyezteti.

Annak, aki a tunéziai zsidóság életével foglalkozik, a gazdag történelemmel, a helyenként reménykeltő, de szomorú jelennel és a kétséges jövővel kell behatóan foglalkoznia. A valóságot átszövik a legendák, s ha ehhez egy kis képzelőerő is társul, a szemlélődő elé egy érdekes világ tárul – merengnek a tuniszi zsidó temető ösvényeit járva. A kontraszt feltűnő: a mellette fekvő francia stílusú kriptaváros a Paul Valéry által megénekelt sète-i temető rendezettségét sugallja, viszont a zsidó nekropolisz már csak a dicső múlt halvány árnyéka. A hajdani nagyság mementóját – a Borgel-temetőt – 1894-ben nyitották meg, nevét Tunisz egykori főabbijáról kapta. A Maghreb országok legnagyobb zsidó sírkertjének parcellái híres rabbik, közeleti személyiségek nevét viselik. A temetőben húsz ezer sír található igen elhanyagolt állapotban. Mivel a kis létszámú hitközség nem képes egymaga fenntartani, 2007-ben egy nemzetközi szervezet alakult gondozására. A közelmúlt is felbukkan: a végtisztesség mezején emlékművet állítottak a második világháború tunéziai zsidó áldozatainak. A kollaboráns vichyi igazgatásban a helyi közösség a biztonságát még arannyal tudta megváltani, az 1942 novemberétől 1943 májusáig tartó német megszállás viszont sokak tragédiáját vetítette előre.

A bibliai időkben jöttek

Az első telepések Salamon király templomának lerontása után érkeztek Djerbára, a híres szigetre. A római időkben a kis közösség az egész tartományban kivirágzott. Africa provinciára, mint Róma éléskamrájára tekintettek, a termékeny

földek hasznáról a gazdag kulturális örökség, a tágas épületek és mozaikok tanúskodnak. Az édenben a kereskedők tudása, s a szerteágazó kapcsolatok hasznosan kamatoztak, s a diaszpóra szép jövő elé nézhetett. Emellett sok helybeli vette fel a zsidó hitet, s ez ugyancsak erősítette a közösséget.

A bizánci idők intoleráns kiskirályainak uralkodása alatt sokasodtak a gondok, s a 643-ban kezdődő arab megszállás sem a nyugalmat hozta: a szent városból, Kairouanból való kiűzetés újabb szegényfolt volt a közösségen. Az üldöztetés nyomán Tunisz, a kereskedelmi, – s mai szóhasználatból élve – multikulturális központ vált a helyi zsidóság központjává.

Egy legenda szerint a 11. században zsidó küldöttség kereste fel a híres arab jogászt Sidi-Mahrezt, kérve közbenjárását letelepedésükhöz. A bölcs a teraszáról eldobott egy botot, mondván: ha nem vagytok többen négynél, találjatok ott-hont, ahol a botom a földre hullott. A zsidó negyed azóta nevezi Harának, ami négyet jelent.

A közösség a hafsziák mintegy három és fél évszázados uralma, s az ezt követő török hódoltság

A helyi közösség a 15. században az ibériai és szicíliai zsidóság kiűzetése nyomán lényegesen bővült. Amagas műveltségű szefárd bevándorlók új szint hoztak a provinciális afrikai közösség életébe.

alatt viszonylag békében élt, s szépen szaporodott. Nyelvük is egységesedett, a héber, a berber és az arab nyelv keveredett a közhasználatban,

Hara Sghira település nevezetessége a Ghriba nevű híres zsinagóga

mára a tuniszi zsidók az arabot beszélik. A Hara később a városrendezés áldozatává vált, zsidó emlékek viszont bőven találhatók Tunisz óvárosában, a Medinában. Az er-

Több évszázados út az exodusig

A helyi közösség a 15. században az ibériai és szicíliai zsidóság kiűzetése nyomán lényegesen bővült. A magas műveltségű, a bölcséletben, a szentírás-magyarázatban és a világi tudományokban is jártas szefárd bevándorlók új szint hoztak a provinciális afrikai közösség életébe, de a kezdeti együttélés nem volt konfliktusmentes.

Tunézia 1881-ben vált francia protektorátussá. A főváros szépen fejlődött, a párizsi stílusú bulvárok, parkok, színházak és gazdag piacok vonzó várossá varázsolták. A helyi zsidóság hamar megtanul-

ta a francia nyelvet, gyermekeiket francia iskolákba járatták s galliai hittestvéreikkel is hamar megtalálták a hangot. Saját újságot olvashattak, a gazdasági életben is megnőtt a szerepük, egyes iparágakban, mint például az ékszerkészítés, mind a mai napig aktívan tevékenykednek. A korszak dicső emléke az Avenue de Paris-n épített Nagy zsinagóga. A tehetősebb polgárok már a század első felében a festői, de az egészséges életre alkalmatlan Harából a modern negyedbe költöztek, s a hitük gyakorlását segítette az új, 1938-ban épített korszerű imaház.

FOLYTATÁS A 9. OLDALON

Zsidó gyerekek és tanáruk Djerba szigetén. Tunéziában ma már csak itt működik héber nyelvű oktatás. Az intézményt a 2007-ben elhunyt Rav Pinson alapította